

ŽUPANIJSKA MATIČNA RAZVOJNA SLUŽBA

Urbroj: 59-M/23
Koprivnica, 9.5.2023.

Predmet: **ANALIZA STANJA ŠKOLSKIH KNJIŽNICA U KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKOJ ŽUPANIJI U ŠK. GODINI 2021./22. (kalendarskoj 2022.)**

UVOD – Rad školskih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji u 3. pandemijskoj godini

Tijekom 2022. godine rad školskih knjižnica u Županiji, nastavio se odvijati u posebnim uvjetima, prilagođen potrebama zaštite od pandemije koronavirusa i bolesti COVID-19, **osobito u prva četiri mjeseca 2022. godine.** Iako su se **knjižnice maksimalno prilagodile pandemijskim uvjetima**, mjere kao što su dezinficiranje ruku, obavezno nošenje zaštitnih maski za lice, ograničeno kretanje po školi učenika i nastavnika i **ograničen broj osoba koje su smjele boraviti u knjižnici**, utjecalo je i u 2021./2022. na mogućnosti organizacije rada i provođenje redovnih aktivnosti knjižnica, osobito programske djelatnosti. Iako su **tijekom 2022. školske knjižnice većinom redovito radile za korisnike, uz poštivanje epidemioloških mjera propisanih u svakoj pojedinoj školi**, izvanredne okolnosti uvjetovane pandemijom i dalje su utjecale na broj posjeta učenika knjižnicama, što treba uzeti u obzir kod iščitavanja analize podataka o poslovanju knjižnica. Kao jedan od načina rada i dalje je u nekim školama zadržano **pružanje usluga korisnicima pod odmorima i odlazak školskoga knjižničara s građom u razrede**, umjesto da učenici dolaze sami po knjige u knjižnicu. Također, **mrežne stranice školskih knjižnica i virtualne knjižnice – kao digitalno dostupna mjesta školskih knjižnica dostupna korisnicima 0-24**, nakon što su doživjele svojevrsnu reinterpetaciju i skok u korištenju na početku pandemije, i nadalje su ostale vrlo važan kanal za **pružanje virtualnih usluga i online podrške učenicima i nastavnicima.**

1. Mreža školskih knjižnica u Kopriv.-križevačkoj županiji u 2022. godini

U Koprivničko-križevačkoj županiji na kraju 2022. godine djelovalo je **27 osnovnih i 8 srednjih škola** od kojih je **Županija osnivač 18 osnovnih škola i svih 8 srednjih škola u Županiji, a tri grada su osnivači ukupno 9 osnovnih škola** (Koprivnica 5, Križevci 3 i Đurđevac 1) **U online bazu podataka NSK¹ uneseni su podaci ukupno za 34 školske knjižnice, tj. za 26 knjižnica osnovnih škola i 8 srednjih škola.** Još jedna nova osnovna škola, tj. 27. OŠ u Županiji, počela je radom od početka školske 2022./23. godine – OŠ « Podolice » u Koprivnici. No, s obzirom da je u jesen 2022. tek počelo formiranje školske knjižnice u ovoj školi, a sama knjižnica počela je radom od drugog polugodišta 2022./23. godine, podaci o njenom radu bit će, u dogovoru s NSK, uneseni u online sustav u 2024. i pribrajat će se ostalim podacima iz školskih knjižnica u KKŽ u sljedećoj godini (za 2023.)

1.a) OBILJEŽJA ŠKOLA S OBZIROM NA BROJ UČENIKA, ODJELA, USMJERENJA

U šk. godini 2021./22. osnovne i srednje škole u Koprivničko-križevačkoj županiji, prema podacima koje su školski knjižničari unijeli u online bazu, pohađalo je ukupno **12.040 učenika** (što je jednako broju iz 2020. godine: u 2021. bio je 11.821, a 2020. 12.041 učenik) **koji su pohađali 756 razrednih odjela** (18 odjela više nego u 2020./21.). U školama je u bilo zaposleno **1.594 nastavnika** (u 2021. 1.587, u 2020. 1.601).

Prosječan broj učenika po jednoj školi na razini županije iznosi **354** (u 2020./21. bio je 347).

¹Tri školske ustanove u Županiji - Učenički dom Križevci, Glazbena škola Alberta Štrige Križevci i Umjetnička škola Fortunat Pintarić Koprivnica nemaju knjižnice ni knjižničare stoga ne unose podatke u online bazu NSK i nisu obuhvaćeni ovom analizom.

Najviše škola - njih 13 - ima manje od 200 učenika. Najmanje škole s do 200 učenika u pravilu se nalaze u selima, gdje se taj ukupan broj učenika još većinom dijeli i na područne škole. Škola s 200-500 učenika ima 11, a 10 ih je s 500-1000 učenika. Škola s **najviše učenika je OŠ „Braća Radić“ Koprivnica s 893 učenika**, a među srednjim školama to je **Srednja škola u Koprivnici s 810 učenika**. Također i većina ostalih gradskih škola, poglavito osnovnih, ima preko 700, odnosno preko 600 učenika.

Sve najveće škole radile su u 2021./22. u dvije smjene, a sve one u školskoj knjižnici imaju zaposlenog samo po jednoga knjižničara, što znači da knjižnice mogu pokriti samo jednu nastavnu smjenu svakoga dana. **Niti jedna školska knjižnica u KKŽ nije još dobila odobrenje MZO da zaposli drugoga knjižničara** kako bi školske knjižnice smjene mogle raditi u obje smjene.

Srednje škole imaju sve zajedno više od 70 usmjerenja, ili prosječno 10-tak usmjerenja po školi, s tim da se raspon broja usmjerenja kreće od jednog do čak 20-tak, pri čemu polovica srednjih škola ima do 10, a polovica više od 10 usmjerenja.

Zaključno treba naglasiti: vrlo su **velike razlike između škola s obzirom na veličinu**, područje ili usmjerenja koja pokrivaju. Ove razlike su **nedovoljno uvažene u propisima za zapošljavanje** stručnih suradnika općenito, a osobito **školskih knjižničara**, od kojih se očekuje i traži jednak angažman, bez obzira koje veličine je škola, ili koliko npr. različitih usmjerenja knjižnica treba pokriti svojim uslugama.

Iz navedenog proizlaze **nesrazmjerni uvjeti u kojima školski knjižničari rade**, odnosno, **vrlo veliki zahtjevi koji se pred knjižničare postavljaju u vrlo velikim školama gdje je zaposlen samo po jedan školski knjižničar**, što nikako nije jednako kao u školama npr. s napola manjim brojem učenika, ili s trećinom različitih usmjerenja srednje škole i sl. Još veći problem nastaje kod već spomenutog rada škola u dvije smjene, a na taj način rade gotovo sve srednje škole u županiji, kao i većina osbito najvećih osnovnih škola u gradovima.

Stoga bi **propisi trebali omogućiti obavezno zapošljavanje po 2 knjižničara u većim školama, s više učenika i/ili više usmjerenja**, osobito kad je organizacija rada takva da škole ne mogu raditi u jednoj smjeni.

1.b) USLUGA BIBLIOBUSA U OSNOVNIM I PODRUČNIM ŠKOLAMA KKŽ

Bibliobusi, kojih u Koprivničko-križevačkoj županiji djeluju dva (jedan u Koprivnici, za područje Podravine i Bilogore, te jedan u Križevcima, za područje Kalničkog prigorja), znatno pridonose ponudi knjiga i drugih knjižničnih usluga u malim seoskim, osobitom područnim školama. **Bibliobusi su u 2022. pokrivali SVE općine u županiji bez općinskih knjižnica** – tj. 20 općina, s cca 50.000 stanovnika, a od 2023. uključena je i 21. općina – Gornja Rijeka, nakon prestanka rada općinske knjižnice.

Rad OŠ u Županiji u 2021./22. šk.godini bio je organiziran putem **91 osnovnoškolske ustanove**, tj. 26 matičnih škola s ukupno 65 područnih škola – prosječno 2,5 područne škole po jednoj centralnoj školi. **Bibliobusi su imali stajališta kod 62 školske ustanove** tj. kod matičnih i područnih škola ukupno što iznosi **67% od ukupnog broja školskih ustanova**. Također, bibliobusi pružaju uslugu u 19 dječjih vrtića.²

Najviše stajališta uz škole ima Bibliobus Knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica koji obilazi 17 općina gdje ima stajališta uz 13 centralnih i 27 područnih škola, od toga na koprivničkom području 9 matičnih i 23 područne škole, a na đurđevačkom području 4 matične i 4 područne škole.

Bibliobus Gradske knjižnice Franjo Marković Križevci obilazio je u 2022. 3 općine i šire područje grada Križevaca, gdje knjižničnu uslugu pruža u 3 centralne škole i 20 područnih škola ili 90% svih škola.

Redoviti dolazak bibliobusa u mala mjesta, koja nemaju drugih kulturnih ustanova u svojoj sredini, omogućava stanovnicima redovito korištenje kvalitetnih knjižničnih usluga u svrhu informiranja, cjeloživotnog učenja, provođenja slobodnog vremena.

---

² *Od ukupno 26 osnovnih škola, njih 23 ili 85% matičnih škola u Županiji uključeno je u mrežu stajališta županijskih bibliobusa - bilo preko stajališta kod matične škole, ili preko stajališta bibliobusa kod svih ili kod neke od pripadajućih područnih škola.*

Od ukupno 65 područnih škola, njih 46 ili 70% područnih škola posjećuje jedan od dva županijska bibliobusa - što znači da učenici tih područnih škola imaju mogućnost redovitog korištenja knjižničnih usluga od samog polaska u školu, a mnogi i ranije, jer koprivnički bibliobus posjećuje i 17 vrtića na koprivničkom i đurđevačkom području, a križevački bibliobus je u 2022. imao stajališta u 2 vrtića.

Za škole i vrtiće najvažnije je što **bibliobusi daju djeci mogućnost korištenja knjižnice i njenih sadržaja i usluga od najranije dobi te djeca stiču naviku korištenja knjižnice**, i to u mjestu u kojem žive. Donose im sadržaje za poticanje čitanja i dodatno učenje, a osiguravaju i nastavnicima i odgojiteljima pomoć u obradi nastavnih i odgojno-obrazovnih sadržaja kroz posudbu tematske literature, kao i kroz druge usluge bibliobusa, primjerice, organizacijom gostovanja dječjih književnika ili predstava za djecu, i sl.

Posebno je **značajna usluga bibliobusa u područnim školama budući da u KKŽ niti jedna od njih nema vlastitu školsku knjižnicu u koju bi učenici mogli dolaziti svakoga dana, kao što to mogu učenici u matičnim školama**. Kad učenici koji su u nižim razredima, a neki već i u vrtiću, koristili bibliobus, dođu u matičnu školu, oni su već do tad, zahvaljujući korištenju bibliobusa, stekli naviku redovitog korištenja knjižničnih usluga. Ne samo da **znaju što su knjižnice, čemu one služe i što sve u njima mogu naći, već se i u prostoru knjižnice dobro osjećaju, jer to okruženje poznaju i vole dolaziti u knjižnicu/bibliobus**.

Djeca koja od najranije dobi posjećuju bibliobus, imaju već i određena očekivanja od knjižnice i od knjižničara, znaju točno što vole „čitati“, kakve ih teme zanimaju, što sve mogu i što bi sve još željeli u knjižnici naći – drugim riječima, **imaju već razvijen čitateljski ukus i navike redovitih knjižničnih korisnika**. Sve je to povezano i s njihovim čitateljskim vještinama i sposobnostima koje imaju mogućnost značajno više razvijati i unaprijediti koristeći bibliobus nego da sve do polaska u školu ili čak do dolaska u više razrede nisu nikada imali priliku redovito koristiti knjižnicu.

U 2021./22. bibliobusi su nastavili dodatno poduzimati aktivnosti – u suradnji sa školskim knjižničarima na području kojeg obilaze – kako bi knjižna građa bila što dostupnija korisnicima u školama i vrtićima formiranjem „bibliobusnih stacionara“ za matične ili područne škole, na način da šk. knjižničari odaberu određenu količinu knjiga (npr. nekoliko desetaka primjeraka) iz fonda bibliobusa koja ostaje po nekoliko mjeseci u školi (ili npr. tijekom jednog polugodišta) gdje učenici te knjige slobodno posuđuju, a evidenciju o tome vode šk. knjižničari i učitelji. S obzirom da bibliobusi po rasporedu, zbog velikog broja stajališta, mogu samo 2x mjesečno doći na svako stajalište, ovo je prilagođeno rješenje koje omogućuje korisnicima – učenicima, ali i nastavnicima da im građa bude dostupnija i da lakše i više čitaju.

U pandemijskim uvjetima rada, ovakva praksa koja je uspostavljena i već dobro uhodana u ranijim godinama, pokazala se osobito korisnom jer je zbog epidemioloških mjera bio ograničen pristup korisnika, osobito grupa djece, u sama bibliobusna vozila. Zahvaljujući bibliobusnim stacionarima i uređenim knjižnim kutcima i u vrtićima i u najmanjim školama, za najmlađe korisnike pandemijske restrikcije dolazaka u bibliobus bila su znatno ublažena.

2. Prostor i oprema

Sve školske knjižnice u KKŽ zajedno imaju prostor od ukupno 2.183 m² ili **prosječno 64 m² po školi**. **Samo dvije knjižnice imaju poseban radni prostor za knjižničara/spremište (OŠ u Kalinovcu i u Đurđevcu)**. Sve knjižnice zajedno imaju **685 sjedećih mjesta za korisnike ili proječno 20 po školi**. Međutim, u praksi postoje velika odstupanja te veliki broj škola zapravo nema odgovarajući prostor za knjižnicu:

- **Jedna knjižnica još uvijek nema svoj vlastiti prostor** (Obrtnička škola Koprivnica). Ova knjižnica dijeli prostor s drugom knjižnicom, druge škole koja se nalazi u istoj zgradi (smještena je u knjižnici Srednje škole Koprivnica).
- Od ukupno 33 škole koje imaju prostor za knjižnicu, **svega trećina ili 12 knjižnica (36%) raspolažu sa 80-100 ili više m² prostora te su veličinom u skladu s DPS**.
- **7 knjižnica ili 21% s kvadraturom 60-80 m² djelomično ostvaruju Standard – one omogućuju korisnicima najnužnije sadržaje**, ali većinu njihove kvadrature zauzimaju police s knjižničnom građom i najčešće nemaju dovoljno prostora za ostale sadržaje.
- **Čak 14 školskih knjižnica ili visokih 42% djeluje u prostorima manjim od 60 m², što znači da ne ispunjavaju niti minimum DPS-a³**, prema kojem minimalan prostor za školsku knjižnicu treba biti 60 m², plus dodatni prostor od prosječno 60 m² za programske potrebe i rad na računalima. Uz svaku knjižnicu, DPS predviđa i kabinet za knjižničara.

³ [Odredbe Državnog pedagoškog standarda za sustav osnovnoškolskog obrazovanja \(NN 63/08\)](#) [DPS srednjoškolskog obrazovanja \(NN 63/08\)](#)

- *Od toga, 6 školskih knjižnica ili 18% djeluje u prostoru do 30 m² ili čak i manjem (COOR Podravsko sunce Koprivnica, OŠ Kalnik, OŠ Koprivnički Ivanec, OŠ Mihovila Pavleka Miškine Đelekovec, OŠ Sidonije Rubido Erdödy Gornja Rijeka i Srednja gospodarska škola Križevci)*
- Zaključno, **više od 60% školskih knjižnica ne raspolaže dovoljnim prostorom za rad.**

Treba reći i to da je od ukupno 33 knjižnična prostora, njih 17 smješteno u prizemlju, a **16 se nalazi se na katovima školskih zgrada**. To znači da praktično u **50% škola nije poštivan Standard u kojem stoji da školska knjižnica mora biti smještena „u središtu školske zgrade na pristupačnom mjestu“** (Čl. 19.). Knjižnice na katovima često su „nevidljive“ i teško dostupne, tim više što većina škola nema dizala (ili je korištenje dizala ograničeno samo za učenike s teškoćama u kretanju).

Ostaje činjenica da i **15 godina nakon donošenja DPS-a iz 2008. imamo samo trećinu od ukupnog broja škola koje su ispunile sve zahtjeve iz DPS-a vezano za prostor knjižnice** – tj. imaju odgovarajući prostor za smještaj fonda knjižnice i dodatni programski prostor, plus kabinet za knjižničara. U praksi, **školske su knjižnice u dijelu škola postale „žrtve“ prelaska na jednosmjenski rad**, ili na cjelodnevnu nastavu, u najnovije vrijeme, jer se u nedostatku prostorija, a u nemogućnosti njihovog nadograđivanja, pribjegavalo **prenamjeni knjižnica u učionice**. Pojedine knjižnice zbog sličnih razloga **pomanjkanja prostora za druge sadržaje, primjerice, informatičke učionice**, zgurane su u prostore bivših ureda ili spremišta. Ovu tezu potvrđuju i oscilacije u kvadraturi pojedinih knjižnica, što uzrokuje oscilacije i na županijskoj razini, gdje u zadnjih desetak godina **ukupna kvadratura knjižnica u Županiji naizmjenično raste i pada** za pojedine godine: raste jer se povremeno (iako rijetko!) uređuju nove, veće knjižnice, pa potom opet pada kad neka druga knjižnica bude iz većeg preseljena u manji prostor.

U većini škola s nedostatnim prostorom za knjižnicu **najrealnija mogućnost za dobivanje većeg prostora jest pad broja učenika i posljedično mogući pad broja odjela**, odnosno potencijalna prenamjena neke od većih učionica u školsku knjižnicu. Jer, drugu opciju – dogradnju potrebnog prostora – nije realno planirati u najvećem broju škola, ili zato što nema mogućnosti nadgradnje postojećih zgrada, ili – što je najčešći razlog – zbog velikih troškova i nemogućnosti škola da realiziraju potrebna sredstva za takve projekte.

GRADNJA NOVIH KNJIŽNICA (ŠKOLA), kada do nje i dođe, vrlo je često problematična jer **osnivači i/ili financijeri kod planiranja i izvedbe projekata dogradnje škola ili izgradnje potpuno novih školskih zgrada gotovo redovito „zaboravljaju“ na knjižnice**. Čak i ako se kod idejnog projekta knjižnice uvrste u plan prema standardu (a često to ni nije slučaj), već kod izvedbenog projekta, a pogotovo u konačnoj izvedbi, upravo na prostoru knjižnica rade se izmjene i „uštete“ te se **ne uvažavaju važeći knjižnični propisi koji se odnose na izgradnju i uređenje knjižnica**. Tako dobivamo zgrade s knjižnicama koje nisu u skladu ni sa Standardima, ni s potrebama. Zbog toga su knjižnice prostorno premale; često se nalaze na katovima zgrada gdje su korisnicima nevidljive i nepristupačne; ili imaju staklene zidove zbog čega se zidne police ne mogu pričvrstiti; nemaju prozore (!) ili dobiju prozore koji se uopće ne daju otvoriti ili su previsoko da bi se mogli otvarati; ili dijele svoj prostor s nekim drugim funkcijama, primjerice, redovnom nastavom informatike, što je nekompatibilno s funkcijom knjižnice i sl.

Povrh toga, **osnivač, niti škole najčešće ne obavještavaju matičnu knjižnicu o projektima gradnje škola (knjižnica), niti žele uvažiti preporuke Matične službe koje se temelje na tim propisima, iako matična knjižnica redovito nudi suradnju i nastoji dati sugestije, kad na različite okolne načine ili iz medija dozna da se planiraju ili provode takvi projekti**. Budući da MZO mora odobriti svaki projekt gradnje škole, **bilo bi poželjno, pa i nužno, da se prilikom odobravanja projekata u MZO strože povede računa o potrebnoj kvadraturi i zadanim elementima prostora i opreme za školske knjižnice, kao i da se od strane MZO temeljitije kontrolira sama gradnja ili adaptacija škola**, s obzirom da matične službe imaju samo savjetodavnu, a ne inspekcijsku niti nalogodavnu funkciju te su mogućnosti matične knjižnice da utječe na građevinske projekte škola vrlo ograničene.

OPREMA KNJIŽNICA vrlo je različita od knjižnice do knjižnice. S obzirom da ne postoje stalna namjenska sredstva za obnavljanje opreme, **u školskim knjižnicama oprema se obnavlja u skladu s mogućnostima, a to znači nedovoljno i presporo**. Pojedine knjižnice nisu adaptirane niti je u njima nabavljana nova oprema po 30-40 godina. Prema procjenama matične službe, a temeljem uvida u stanje na terenu, **potpuno zadovoljavajuće opremljeno je tek oko trećine knjižnica**. Najveći broj knjižnica, njih **2/3, tek je djelomično odgovarajuće opremljeno, jer im je oprema ili zastarjela ili neodgovarajuća ili nedostatna, ili sve to zajedno**.

Kako bi knjižnice mogle pratiti suvremene potrebe za smještajem novih vrsta građe i pružanjem suvremenih knjižničnih usluga, i njihova oprema tome bi se trebala prilagoditi, tj. češće i redovitije obnavljati. To bi osiguralo da knjižnice i svojim estetskim, kao i funkcionalnim uređenjem prostora budu i ugodna mjesta za boravak, što bi svakako i trebale biti.

Namjensko i dugoročno planirano financiranje svih potreba školskih knjižnica – uključujući i njihovo opremanje - kao organizacijskih i funkcionalnih cjelina unutar škola koje su od posebnog značaja za funkcioniranje škola i provođenje nastavnog programa te svih odgojno-obrazovnih zadataka u svakoj školi, jedini je način da se školskim knjižnicama pruži trajna podrška u smislu osiguravanja osnovnih materijalnih sredstava za rad.

Redovito namjensko financiranje ne bi se smjelo ograničiti samo na plaću knjižničara, ili samo na obnovu fondova knjižnične građe, **već bi trebalo postojati, uz redovita namjenska sredstva za informatičku opremu, također i za uređenje prostora, odnosno za periodičnu zamjenu namještaja i druge opreme novom i funkcionalnijom**, koja će služiti aktualnim potrebama. Takva namjenska sredstva trebala bi se obavezno odobravati školama u redovitim ciklusima, npr., **barem svakih deset godina**.

TEHNIČKA OPREMLJENOST U ŠKOLSKIM KNJIŽNICAMA - Internet, rač. program za knjižn. poslovanje

Školske knjižnice u Županiji raspolažu s **ukupno 129 računala**, od čega je **učenicima namijenjeno njih 82**. **Prosječno to iznosi manje od 2,5 računala namijenjena za korištenje učenicima, što je premalo u odnosu na potrebe.**

Problem je što ne postoje redovita namjenska sredstva za obnovu računalne opreme koja bi bila isključivo namijenjena školskim knjižnicama, a u sklopu nabave računalne opreme za sve ostale potrebe u školi, knjižnice teško i rijetko dolaze na red. Osim plaće knjižničara i sredstava za nabavu knjižnične građe, **školskim knjižnicama trebalo bi i iz državnog proračuna i iz proračuna osnivača osiguravati namjenska sredstva za redovito obnavljanje računalne opreme – npr. barem svakih 5 godina.**

Sve knjižnice imaju pristup internetu, a velika većina i bežičnom internetu. Ipak, ima knjižnica gdje učenici uopće nemaju ni pristup računalima, najčešće u malim knjižnicama, gdje nema fizičke mogućnosti za smještanje dodatnih računala, ili u školama gdje učenici koriste računala drugdje u školi. Prema podacima Županijske matične razvojne službe, **u 2021./22. godini sve školske knjižnice imaju svoje funkcionalne mrežne stranice, većinom kao podstranice na službenim mrežnim stranicama škola**. Knjižnice također omogućuju pristup e-katalogu preko mrežnih stranica knjižnice (škole), a pojedine knjižnice komuniciraju s korisnicima i preko društvenih mreža.

Propisima bi trebalo jasnije propisati obavezu škole da omogući pristup računalima za korisnike i korištenje digitalnih usluga u knjižnicama, a također i obavezu škole da u knjižnici omogući učenicima besplatno korištenje interneta.

U svim školskim knjižnicama KKŽ koristi se računalni program za knjižnično poslovanje METEL.win. Na inicijativu i u koordinaciji Županijske matične službe, **program je sredstvima osnivača škola, Koprivničko-križevačke županije i Grada Koprivnice, nabavljen šk. godine 2005./06. za sve školske knjižnice koje su tada imale zaposlene knjižničare**. Do 2014., istom dinamikom kojom su se zapošljavali stručni školski knjižničari, osnivači su nabavili program i za ostale škole.

Sva građa se **klasificira, katalogizira, inventarizira i signira** u skladu s međunarodnim knjižničnim propisima te je većina građe (knjige) **računalno pretraživa po različitim kriterijima - po autoru, naslovu, predmetu, klasifikacijskoj oznaci** itd.

3. Fond knjižnica

KNJIGE

Školske knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji u 2022. godini raspolagale su s ukupno **157.417 knjiga, što je 421 svezak manje nego 2021.** kad je bilo 157.838 svezaka .

Usprkos izdvajanju namjenskih sredstava za nabavu iz Državnog proračuna, koja su vraćena od 2018. godine, **ukupan fond i dalje pada, što pokazuje da još uvijek nije došlo do oporavka školskih knjižnica od posljedica cijelo desetljeće dugog (2008.-2018.) zanemarivanja i nefinanciranja nabave građe, kako s nacionalne, tako i sa županijske razine.**

Građa se i dalje mora pojačano otpisivati, jer su se fondovi znatno istrošili zadnjih godina, a **sredstva koja se doznaju minimalna su i ne zadovoljavaju stvarne potrebe** za obnovom fondova kako bi oni rasli u skladu sa zahtjevima korisnika. Uz ovakav trend vrlo polagane nabave kakav je danas prisutan, zbog nedostatnih namjenskih sredstava za nabavu **i dalje se u velikom broju škola više knjiga otpisuje nego nabavlja** te je realno očekivati da će biti potrebno duže vrijeme da se fondovi školskih knjižnica oporave i počnu opet rasti.

NEKNJIŽNA GRAĐA

S obzirom na sve veću dostupnost audio i video građe potrebne učenicima i nastavnicima *online* (E-lektira, zbirka filmova za nastavu filmske kulture, baza zvučnih knjiga Hrvatske knjižnice za slijepe i sl.) te smanjene potrebe za AV građom u fizičkom obliku, **već više godina uzastopce opada broj neknjižne građe što je očekivano i neminovno.**

Stav je školskih knjižničara da ne treba ni očekivati značajniju potrebu za AV i elektroničkom građom u školskim knjižnicama u idućim godinama, pogotovo nakon znatnijeg uvođenja virtualnih i online sadržaja tijekom pandemije. Naprotiv, i dalje će se nastaviti smanjivanje potreba za nabavom ove građe.

S druge strane, neknjižna građa koje je zaista potrebna i u školskim knjižnicama, kao i u narodnima, jesu igračke – i to ne samo za najmlađe korisnike, već za sve uzraste učenika. Razne društvene i didaktičke igre u suvremenoj se nastavi sve više koriste za poučavanje iz različitih predmeta, za utvrđivanje gradiva, kao i za razvoj različitih mentalnih i socijalnih vještina, učenje stranih jezika, a mogu odlično poslužiti i za kvalitetno provođenje slobodnog vremena učenika u knjižnici.

PERIODIKA

U 2021./22. u šk. knjižnicama u KKŽ nabavljeno je ukupno 140 naslova časopisa i novina ili prosječno 4 naslova po školi.

Sami knjižničari navode nepostojanje namjenskih sredstava za ovu svrhu kao glavni razlog nenabavljanja **periodike** jer se sredstva za nabavu periodike izdvajaju iz sredstava za materijalne troškove, koja se školama dodjeljuju temeljem kriterija broja učenika i broja razrednih odjela i generalno su premala za sve potrebe škola. Uz to, zbog sve manjeg broja učenika koji uzimaju pretplate na dječje časopise (osobito u malim seoskim školama, gdje je stanovništvo često i slabijeg materijalnog stanja, pa su im pretplate preskupe) **knjižnice više ne dobijaju niti besplatan primjerak kojeg su ranije primale po osnovi učeničke pretplate**, jer ih izdavači daju samo na određeni broj pretplaćenih časopisa koji je u većini škola postao nedostižan.

Komentar - periodika:

Nakon što su uslijed gospodarske recesije, od 2008. većini škola, znatno smanjena sredstva za redovnu djelatnost, a također je istovremeno prestalo financiranje nabave građe iz državnog proračuna jer je potpuno ukinuta namjenska stavka sredstava za nabavu knjižnične građe za školske knjižnice iz državnog proračuna MZO (što je potrajalo i idućih desetak godina) broj nabavljenih naslova periodike u školama drastično je pao – u idućih 5 -6 godina smanjio se za više od 50%. (npr. sa 402 naslova u 2008. na 189 u 2014.) Trend pada nastavlja se sve do danas.

Stručni časopisi za nastavnike i informativni tisak mogu se donekle zamijeniti elektroničkim izvorima, i može se pretpostaviti da će u budućnosti biti manje potrebe za nabavom i čuvanjem te vrste periodike.

Međutim, tiskani časopisi za učenike koji tek uče čitati i/ili koristiti periodiku, zapravo su nezamjenjivi.

Zbog potreba knjižnično-informacijskog odgoja i obrazovanja, časopisi su u nastavi, a time i u knjižnici, i dalje potrebni, osobito u svrhu poticanja čitanja i informacijske pismenosti, ali i općeg obrazovanja. Uvježbavanje same vještine čitanja, razvijanje navike čitanja općenito te literarnog izražavanja učenika, kao i poticanje istraživanja te širenja znanja kroz proučavanje članaka u časopisima, vrlo su važni odgojno-obrazovni ciljevi, osobito u osnovnim školama. U srednjim školama, s druge strane, važno je praćenje strukovnih novosti kroz stručnu periodiku.

Stoga bi u svakoj školskoj knjižnici trebalo biti na raspolaganju barem nekoliko primjerenih naslova časopisa koje bi učenici mogli koristiti u nastavne svrhe, ali i u slobodno vrijeme.

Jednako tako važni su za stalno stručno usavršavanje stručni časopisi namijenjeni nastavnom osoblju, kao i dnevni informativni tisak.

ZAKLJUČAK: *Svim školama trebala bi biti dostupna određena namjenska novčana sredstva isključivo u svrhu redovite nabave potrebne tiskane periodike, prvenstveno za učenike – slično kao što je i kod namjenskih sredstava za nabavu knjiga za knjižnice.*

NABAVA GRAĐE I FINANCIRANJE NABAVE

Financiranje nabave građe jedan je od najvećih problema s kojim su suočavaju školske knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji. Nakon što su određena namjenska sredstva od 2018. vraćena u državni, a također i županijski proračun, iako se još uvijek radi o relativno malim iznosima, to je važan pomak naprijed prema obnovi fondova. Ipak, bit će potrebno određeno duže vrijeme da se saniraju posljedice dugogodišnjeg sustavnog nefinanciranja nabave, dugog cijelo desetljeće, od 2008. do 2018., s obzirom da **nabava u 2022. još nije dosegla razinu iz 2008.**

S obzirom na ukupan broj učenika i nastavnika u 2021./22. koji iznosi 13.634 te prema Standardu iz 2000. koji kaže da minimalna nabava treba biti 0,5 – 2 knjige po učeniku i nastavniku godišnje, **nabava bi trebala u KKŽ ukupno iznositi minimalno 6.817 knjiga za cijelu Županiju ili prosječno 200 primjeraka po školi.** U školskim knjižnicama Koprivničko-križevačke županije **u 2022. šk. godini nabavljeno je ukupno 4.144 knjiga** (prosječno, po školi je nabavljen 121 primjerak knjiga) čime je na županijskoj razini propisani minimum ostvaren u visini od 60%. **Vrijednost nabave u šk.knjižnicama u KKŽ u 2022. iznosila je 318.254 kn,** od čega je 134.357 ili 42% doznačilo MZO; 97.373 ili 30% izdvojili su osnivači; 36.455 ili 12% utrošeno je iz ostalih proračunskih izvora, a 50.069 ili 16% osigurale su škole iz vlastitih sredstava i ostalih izvora.

Pad u nabavi knjižnične građe, kao i iznos utrošenih sredstava za nabavu bilježi se još od 2009./10. školske godine, nakon što su u većini škola u KKŽ ukinuta i posljednja namjenska sredstva za nabavu knjižnične građe. Naime, nakon što su godinu prije, 2008., potpuno ukinuta sredstva iz državnog proračuna, za 2009./10. ukinuta su i namjenska sredstva za nabavu knjižnične građe za školske knjižnice kojih je osnivač Županija i iz županijskog proračuna. Zbog toga su na županijskoj razini 10 godina bila izrazito smanjena sredstva za nabavu, kao i sama nabava građe.

U odnosu na 2008., kada je nabavljeno 6.209 knjiga i 716 jedinica ostale građe u vrijednosti od 423.045 kn, nabava je npr. u 2015./16. i po vrijednosti i količinski pala za gotovo 50% - na 238.033 kn i samo 3.737 jedinica knjižnične građe nabavljene na razini cijele Županije. Pojedinačnim akcijama u školama, prikupljanjem sredstava preko različitih projekata, od sponzora ili od samih učenika, problem manjka novca za nabavu građe u nekim je školama ublažen, ali sustavno, nabava građe nikako se nije mogla riješiti na taj način za sve škole, niti u potpunosti.

Od 2017./18. evidentan je lagani rast sredstava za nabavu, a posljedično tome počela je lagano rasti i količina nabavljene građe u odnosu na prethodno razdoblje, ali još uvijek, ni do danas, nabava ni vrijednosno, ni količinski nije dosegla iznose zabilježene prije 15 godina. Situacija je tim više i dalje nepovoljna jer u prinovljenoj građi značajan udio imaju darovi, što znači da na veliki dio prinova knjižničari ne mogu utjecati, tj. fondovi knjižnica ne obnavljaju se dovoljno planski, u skladu s potrebama.

4. Članstvo

Školske knjižnice u 2021./22. imale su ukupno 12.763 aktivnog korisnika, što je blagi porast u odnosu na prethodnu godinu, kad ih je bilo 12.641. Knjižnice su zabilježile 131.728 posjeta što je porast od 14% u odnosu na godinu ranije (kad je bilo 115.271 posjeta) i odraz je popuštanja epidemioloških mjera. **U prosjeku, zabilježeno je 3.874 po knjižnici godišnje.**

U posjetama je i dalje prisutan pad u odnosu na prije pandemije, kad je u šk.godini 2019./2020. bilo 169.750 posjeta ili u prosjeku oko 5.000 godišnje po školi, odnosno, prosječno oko 40 posjeta dnevno po knjižnici. **Ipak, broj posjeta ima trend rasta i polako se vraća na brojke od prije pandemije.**

5. Posudba i korištenje knjižnice

Ukupno je bilo **posuđeno 92.031 jedinica građe, što je 12.538 ili 15% više nego 2021. i 2020.**

I dalje je evidentan, osobito u srednjim školama, **pad posudbe npr. tiskanih lektira koje su učenicima sve dostupnije u e-obliku,** ili se u školama obrađuju na druge načine, a ne zahtijeva se više čitanje svih cjelovitih djela. S druge strane, **knjižnice imaju premalo literature za slobodno čitanje** koju bi učenici rado posuđivali i čitali jer knjižnice nemaju novca za nabavu takve građe.

Jako je važno da školske knjižnice osim lektire mogu ponuditi učenicima i literaturu za slobodno čitanje koja je neophodna za izgradnju čitatelja koji će uživati u čitanju. Upravo u školskim knjižnicama učenici bi mogli i trebali dobiti pomno odabranu, vrijednu beletristiku, primjerenu njihovoj dobi i interesima, koju bi za njih odabrali školski knjižničari uz suradnju s drugim nastavnicima i stručnim suradnicima, s ciljem razvijanja ljubavi prema čitanju i daljeg razvoja njihovih čitateljskih interesa. **Narodne knjižnice ponekad nemaju dovoljno pedagoških stručnjaka koji bi na tako kvalitetan način, kao što to mogu stručnjaci u školama, mogli odabrati kvalitetnu literaturu za različite uzraste i potrebe učenika.**

U Koprivničko-križevačkoj županiji potrebu učenika za literaturom za slobodno čitanje u svim školama u općinama gdje nema općinskih knjižnica nadoknađuju bibliobusi, ali svejedno ne treba zanemariti činjenicu da školske knjižnice u velikom broju slučajeva gotovo da nemaju što drugo ponuditi učenicima osim lektire, te posve sigurno samo takvom građom teško mogu privući, a pogotovo zadržati korisnike.

Zbog toga bi MZO i osnivači kod odobravanja namjenskih sredstava za nabavu građe morali uvažiti ovu potrebu školskih knjižnica za literaturom za slobodno čitanje te omogućiti školama da dio novca utroše i za nabavu takvih naslova. Tim više ako znamo da u puno naselja u Hrvatskoj ne postoje ni mjesne knjižnice, a niti dolaze bibliobusi, gdje bi djeca mogla posuđivati knjige za čitanje u slobodno vrijeme.

Budući da se namjenska sredstva za nabavu građe iz Državnog proračuna i dalje dodjeljuju isključivo « za nabavu lektire », **potrebno je osuvremeniti i ažurirati tu stavku u financijskim dokumentima i knjigovodstvenim kontima MZO – npr. promijeniti njen zastarjeli naziv iz „nabava obavezne lektire“ u stavku „za obnovu knjižničnog fonda školske knjižnice“ ili sl. – i tako stručnjacima zaposlenima u školskim knjižnicama – visokoobrazovanim školskim knjižničarima – omogućiti da sami planiraju svoju nabavu, u skladu s potrebama konkretne knjižnice i škole, i konkretnih učenika, odnosno, korisnika te knjižnice.**

Školski su knjižničari jedini stručnjaci koji su pozvani i koji zaista i mogu kvalitetno planirati nabavu građe za svoje knjižnice, jer poznaju svoje korisnike i svoj fond te su potpuno osposobljeni i kompetentni, na profesionalan i stručan način raspodijeliti koliko od raspoloživih sredstava će utrošiti baš na lektiru, a koliko na drugu građu.

U međuvremenu, pred nama su izazovi organiziranja uspostave bibliobusnih službi u svim hrvatskim županijama i **suradnje narodnih i školskih knjižnica, primjerice, kroz usluge bibliobusa**, kako bi se akutni nedostatak građe za slobodno, tzv. rekreativno čitanje ili za čitanje iz užitka u školskim knjižnicama prevladao i kako bismo zadržali učenike u školskim knjižnicama, odnosno, vratili ih kao korisnike školskih knjižnica.

6. Djelatnici

Sve škole u Županiji imale su u 2021./22. zaposlene stručne knjižničare.

S punom satnicom od **40 sati** tjedno školski knjižničari rade u **12 od 26 OŠ** i u **7 od 8 SŠ**, a sa satnicom od **20 sati** tjedno knjižničari rade u **14 OŠ** i u **jednoj srednjoj školi**.

Škole s aktualnom potrebom za većom satnicom knjižničara (40 sati umjesto sadašnjih 20), tj. s 12 ili više razrednih odjela (skupina), prema stanju 2022. jesu: OŠ Rasinja (20 odjela), OŠ Gola (18 odjela), COOR Podravsko sunce (16 skupina) i OŠ Koprivnički Ivanec (14 odjela).

Niti u jednoj školi u KKŽ ne postoje 2 školska knjižničara, iako za tim postoji izrazita potreba u najvećim školama, tim više što ih većina radi u dvije smjene, i/ili imaju više od 500 učenika. U toj skupini je **6 gradskih OŠ u Županiji** – 3 (od ukupno 5) OŠ u Koprivnici, 2 OŠ u Križevcima i jedna OŠ u Đurđevcu, te **sve 3 srednje škole u Koprivnici**.

Iako je drugi knjižničar preduvjet kako bi školske knjižnice mogle biti dostupne svim učenicima tijekom cijelog nastavnog dana, i usprkos činjenici da pojedine škole već godinama od MZO traže zapošljavanje drugoga knjižničara, niti jedna još nije dobila suglasnost iz MZO za to.

STRUČNO USAVRŠAVANJE

U 2021./22. stručno se se usavršavala sva 34 školska knjižničara, ukupno 2.647 sati, ili prosječno 78 sati po knjižničaru.

U 2022. **dvije školske knjižničarke u Županiji imale su zvanje stručne suradnice savjetnice, a tri su bile stručne suradnice mentorice.**

8. Zaključak

Školske knjižnice najbrojnije su sastavnice žup. knjižnične mreže u KKŽ i njezin iznimno važan dio jer se izravno obraćaju posebno značajnoj i brojnoj skupini korisnika - djeci i mladima. Temeljem analize podataka o stanju šk. knjižnica te na osnovu neposrednog uvida u stanje knjižnica koje se utvrđuje provođenjem stručnih nadzora, može se utvrditi sljedeće:

- Sve osnovne i srednje škole u Koprivničko-križevačkoj županiji imaju knjižnice i ostvarile su najvažniji preduvjet za rad: u svima su zaposleni stručni knjižničari. Upravo stručni zaposlenici bili su uvijek u prošlosti, pa tako i danas, temeljni preduvjet za razvoj svih ostalih stručnih segmenata rada školskih knjižnica.
- Jedno od najvažnijih područja rada školskih knjižnica, koje je u posljednjih 15-ak godina unaprijeđeno zahvaljujući prvenstveno dolasku stručnih knjižničara, jest **od 2005. uvedeno knjižnično poslovanje koje se u svim školama odvija računalno, u programu Metel**, i omogućuje online dostupnost baza podataka o građi školskih knjižnica.
- **Standard iz 2000., s druge strane, nedostatan je ostvaren u pogledu materijalnih uvjeta za rad školskih knjižnica**, na koje sami knjižničari ne mogu utjecati, kao što su **prostor, oprema i knjižnični fondovi**. U tom segmentu vrlo je ograničen utjecaj županijske matične službe, koja ima samo savjetodavne ovlasti i može davati preporuke, ali realnu moć mijenjati situaciju, a time i odgovornost imaju isključivo osnivači škola i MZO. Napredak što se tiče prostora jest što gotovo sve školske knjižnice imaju svoje prostore (osim knjižnice Obrtničke škole u Koprivnici, koja prostor dijeli s drugom školom)
- Uočava se i dalje nedosljednost u poštivanju propisa vezanih za prostore i opremu školskih knjižnica od strane financijera i projekatara te izvođača radova kod projekata dogradnje, adaptacije ili izgradnje novih školskih zgrada. Ovo je moguće jednostavno otkloniti tako da se omogućuje veće uključivanje u same projekte budućih korisnika prostora, tj. zaposlenika škola, osobito školskih knjižničara te Županijske matične službe koja može dati korisne preporuke i savjete, ne samo na temelju poznavanja stručne normative, već i na osnovu iskustva u projektima izgradnje i uređenja knjižnica. Također je potreban stroži nadzor od strane MZO.
- Iako u Županiji još ima knjižnica koje su zadnji put opremane namještajem davnih 70-ih godina prošloga stoljeća, opremom koja je tada vjerojatno odgovarala standardima, ali je nefunkcionalna za današnje potrebe, u uvjetima promijenjenih vrsta građa i uvođenja novih usluga, s druge strane, **postoje i primjeri suvremeno i kvalitetno uređenih knjižnica. U odnosu na prethodna razdoblja, napredak je u pojedinim sredinama ostvaren izgradnjom ili dogradnjom škola, ili preuređenjem knjižnica**, i to je napravljeno uspješno gdje god su se školski knjižničari imali mogućnost uključiti kao inicijatori i/ili kao koordinatori provođenja projekata uređenja knjižnica, odnosno, gdje je dozvoljeno da se savjetodavno uključi i stručnu podršku pruži ŽMRS,
- **Sami školski knjižničari, kao ni Matična služba, ne mogu značajno utjecati ni na obnovu računalne opreme koje je u pojedinim knjižnicama nedostatan i zastarjela**, tj. presporo se obnavlja, što otežava jednu od najvažnijih funkcija školske knjižnice - omogućavanje pristupa informacijama i internetu, te razvijanje vještina informacijskog pretraživanja. U svrhu dugoročnog rješavanja ovog problema, potrebno je sustavno obnavljanje te opremanja šk. knjižnica u županiji računalnom opremom od strane osnivača, u suradnji s resornim Ministarstvom.
- **Posljedice višegodišnjeg nefinanciranja sustavne nabave građe za školske knjižnice znatno opterećuje i još će neko vrijeme zasigurno opterećivati funkcioniranje šk. knjižnica jer kao neposrednu posljedicu ima pad ukupnog broja knjiga u fondovima šk. knjižnica koji se bilježi uzastopno već nekoliko godina, i još nije zaustavljen**, i to otkako su škole od 2008. pa do 2018. bile bez namjenskih sredstava za nabavu građe.
- Iako šk. knjižničari ulažu velike napore u provođenje različitih akcija i projekata putem kojih neke škole djelomično uspijevaju premostiti problem manjka novca za obnovu knjižničnih fondova, **jedino je trajno rješenje za sustavno rješavanje problema obnove fondova zadržati i povećati dugoročno redovito i plansko namjensko financiranje nabave knjižnične građe u svrhu obnavljanja fondova svih školskih knjižnica iz Državnog proračuna, kao i iz proračuna osnivača, gradova i županije.**

Državni pedagoški standard za sustav osnovnoškolskog obrazovanja, kao i Državni pedagoški standard za sustav srednjoškolskog obrazovanja navode: "**Školska knjižnica sastavni je dio odgojno-obrazovnog sustava i izravno je uključena u nastavne i izvannastavne aktivnosti.** Na raspolaganju je učenicima, nastavnome osoblju i drugim korisnicima. **Prostor knjižnice treba omogućiti prilagodbe promjenama u školskome obrazovnom programu i pojavi novih tehnologija.**"

U suvremenom sustavu odgoja i obrazovanja velika su očekivanja od školskih knjižnica, od kojih se traži ne samo osiguravanje pristupa knjižničnoj građi, već i opremljenost knjižnica i osposobljenost školskih knjižničara za rad i edukaciju o novim tehnologijama, ali vještine u primjeni novih metoda učenja i nastavnog rada.

Bez sumnje, i školske knjižnice imaju važnu ulogu u ispunjavanju vizije Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije - uspostaviti i osigurati okruženje koje djeci i mladim osobama omogućuje i pruža podršku da se razvijaju u osobe koje u punoj mjeri ostvaruju vlastite potencijale, osobe osposobljene za nastavak obrazovanja, rad i cjeloživotno učenje, osobe čiji odnos prema drugima počiva na uvažavanju dobrobiti drugih, osobe koje aktivno i odgovorno sudjeluju u zajednici.

Analiza stanja školskih knjižnica u šk. godini 2021./22. u Koprivničko-križevačkoj županiji pokazuje je da su same knjižnice organizacijski i stručno pripremljene za nove zadatke koji s pred njih postavljaju. Školski knjižničari, kao stručnjaci i profesionalci u svome poslu, brzo se i uspješno prilagođavaju radu u novim okolnostima i veliki su kapital kojeg naše društvo u cjelini ima – ali im treba osigurati sredstva za rad s kojima će moći ostvarivati svoje zadatke.

Kako bi i dalje mogle razvijati svoju djelatnost i pružati još kvalitetnije usluge svojim korisnicima, školske će knjižnice i nadalje imati svu potrebnu stručnu podršku i suradnju županijske matične knjižnice i drugih narodnih knjižnica u Županiji s kojima na redovitoj osnovi surađuju u provođenju brojnih programa namijenjenih zajedničkim korisnicima - djeci i mladima.

Ali, školskim knjižnicama potrebna je prije svega čvrsta financijska potpora resornog Ministarstva i osnivača koji su im dužni osigurati materijalne preduvjete kako bi mogle ostvarivati svoje ciljeve i zadatke. Stoga je osnovni preduvjet za unaprijeđivanje rada školskih knjižnica, pogotovo za oporavak nakon pandemije, u svakom slučaju kvalitetna i pouzdana financijska podrška osnivača i MZO – u pogledu osiguranja većih sredstava za nabavu građe, uvođenje namjenskih sredstava za obnovu i nabavu računalne opreme u školskim knjižnicama te za uređenje prostora knjižnica u skladu sa standardom.

Ravnatelj
Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica
Karlo Galinec, dipl.oec., v.r.

Voditeljica Županijske matične službe
Ljiljana Vugrinec,
knjižničarska savjetnica, v.r.